

Article Title: Interpretive-Jurisprudential Analysis of Verse 60 of Surah Al-Anfal with Emphasis on Power Factors in Ensuring Military Security

Mojtaba Mosleh *

Scholar and PhD Student in Jurisprudence and Foundations of Islamic Law, University of Tehran, Tehran, Iran

Fatemeh Fallah Tafti

Assistant Professor of Jurisprudence and Islamic Law, Faculty of Theology, Allameh Tabataba'i University

Seyed Sajjad Izdehi

Professor, Research Institute of Islamic Culture and Thought, Qom, Iran

Extended Abstract

1. Introduction

Military security is fundamental to national stability and sovereignty, safeguarding government, industry, economy, and culture. Modern threats—evolving military tactics, terrorism, cyber warfare—necessitate strong military security as a governmental priority. These threats demand comprehensive, adaptable defense strategies, recognizing security beyond mere territory to encompass societal functions and infrastructure.

This research analyzes Verse 60 of Surah Al-Anfal, central to Islamic military preparedness, addressing Muslims' need for a robust defense. It explores power factors from this verse and jurisprudence to achieve lasting peace through strength and deterrence, not pacifism. The methodology is descriptive-analytical, dissecting the verse and its Islamic jurisprudential interpretations.

The research aims to identify factors enhancing military security based on Verse 60 and Islamic legal principles. It clarifies financial resources for military power, links Quranic concepts to modern

* Corresponding Author: m.mosleh@ut.ac.ir

How to Cite: Mosleh, M., Fallah Tafti, F., Izdehi, S. S. (2024). Article Title: Interpretive-Jurisprudential Analysis of Verse 60 of Surah Al-Anfal with Emphasis on Power Factors in Ensuring Military Security, *Journal of Seraje Monir*, 15(49), 447-480. DOI: 10.22054/ajsm.2024.78906.2025

security needs, and articulates imperatives for Islamic community security from Quranic guidance.

Verse 60 (Al-Anfal) mandates: "Prepare against them whatever you are able of power and steeds of war...to terrify the enemy of Allah and your enemy..." This is a divine call for military readiness, emphasizing power and preparedness for deterrence, community protection, and just peace.

Key research questions:

- What power factors ensure military security through Verse 60's interpretive-jurisprudential lens?
- How are financial resources for military power ethically secured and managed within Islamic jurisprudence?

2. Literature Review

Extensive scholarship examines Islamic military preparedness. Negareshand et al. (2016) offer a readiness strategy from Verse 60's lexical interpretation, focusing on word meanings for a preparedness framework. Their approach is exegetical, emphasizing linguistic analysis over jurisprudence.

Rashidzadeh et al. (2015) analyze military security components within Iran's Velayat-e-Faqih framework, constitution, and policies. Relevant to Iran, it lacks direct jurisprudential engagement with Verse 60.

Seidi (2021) examines military security methods in Iran based on Quranic guidelines, using various verses but not focusing on Verse 60's jurisprudence.

Sunni scholarship, including Fazli (2018) and Al-Dawoodi (2020), directly addresses Verse 60, providing Sunni interpretive insights into its legal implications.

A research gap exists: limited jurisprudential studies of Verse 60, especially from an Imami Shia perspective. Existing works often present selective views, lacking systematic analysis of power factors implied by the verse within Imami jurisprudence. This research fills this gap with a focused Imami Shia jurisprudential analysis of Verse 60, adding a novel dimension to scholarly discourse.

3. Methodology

This research uses a descriptive-analytical approach. Textual analysis of Verse 60 examines the linguistic structure and semantic nuances, consulting Arabic lexicons and Quranic commentaries.

The jurisprudential analysis focuses on Imami Shia interpretations of Verse 60, examining works of Shia jurists to trace legal rulings and ethical guidelines on military preparedness. It identifies themes, consensus, and divergences regarding power factors.

Findings are synthesized to identify key power factors for military security from an Imami Shia perspective, and analyzed for practical implications. Jurisprudential perspectives on ethical financial resource management for military enhancement are also examined.

Finally, the research connects Quranic concepts to modern security needs, bridging theory and practice, and articulates imperatives for Islamic community security based on Quranic guidance.

4. Results

Table 1: Factors of Military Power Derived from Verse 60 of Surah Al-Anfal

Category of Power	Description
Spiritual Power	Moral fortitude, and ethical resolve alongside physical strength. Quran highlights piety, patience, and divine aid for victory. Complements material preparation, fostering inner peace, resilience, and external power. Neglecting spiritual aspects contradicts Islamic teachings, undermining responsible military power use.

5. Discussion

Verse 60 and its jurisprudence provide a framework for power factors in military security, extending beyond military force to national strength dimensions: economic, media, social, and diplomatic.

Interpretations categorize power factors as spiritual and material. Jurists derive Sharia rulings enhancing quantitative and qualitative strength. Quantitative strength, from "وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ", emphasizes military personnel and defense participation, supported by Jihad as a collective duty. Qualitative strength includes military skills, modern weaponry, and intelligence, with reconnaissance emphasized. Just government for Islamic order highlights logistical dimensions.

Spiritual power is vital, encompassing moral fortitude, with piety, patience, and divine support emphasized. It complements material strength, fostering resilience. Sole reliance on spiritual aspects without material preparation contradicts Islamic teachings.

"Quwwah" in Verse 60 includes spiritual and moral power. Imam Sadiq interpreted "Quwwah" in "خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ" to include both. Quranic verses stress piety, patience, and divine help for victory. Aal-Imran (120) and Muhammad (7) underscore spiritual attributes. Aal-Imran (200) links piety, steadfastness, and patience for triumph.

Passive prayer without preparation contradicts the Quran and Prophetic practices. Material preparation is crucial, as An-Nisa (71) enjoins precautions and bearing arms. Spiritual and material efforts intertwine for inner peace and external strength, as per Ayatollah Javadi-Amoli, essential for security.

6. Conclusion

Verse 60 of Surah Al-Anfal shapes Islamic jurisprudence on military security, with "وَأَعِدُّوا" broadly encompassing material and spiritual power. Key factors include quantitative and qualitative military capabilities, intelligence, logistics, and spiritual fortitude. Military power's purpose is deterrence and preventing aggression for just peace, aligned with Islamic ethics.

Military preparedness is dynamic, adapting to geopolitical changes and technology. Imami Shia jurisprudence emphasizes continuous development for deterrence, including modern weaponry and indigenous military-industrial capacity.

Comprehensive power for military security extends beyond military factors to economic, social, and diplomatic strengths, crucial for long-term security. Ethical and moral dimensions highlight spiritual strength and Islamic values as integral to legitimate defense.

Research findings offer insights for Islamic societies' defense doctrines. Grounding preparedness in Quran and jurisprudence provides an ethically sound, strategically robust framework. Emphasis on deterrence, comprehensive power, and spiritual-material integration offers a balanced approach to 21st-century security, with Imami Shia jurisprudence providing a valuable resource for scholars and policymakers.

Keywords: Verse 60 of Surah Al-Anfal, Power Factors, Military Security, Deterrence, Military Force

نگاهی فقهی و تفسیری به آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ»: تحلیل مؤلفه‌های قدرت در امنیت نظامی

پژوهشگر حوزوی و دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه تهران،
تهران، ایران

مجتبی مصلح

استادیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده الهیات دانشگاه علامه طباطبائی،
تهران، ایران

فاطمه فلاح تفتی

استاد پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، قم، ایران

سید سجاد ایزدهی

چکیده

امنیت نظامی یکی از اجزای کلیدی امنیت ملی کشورهای مختلف به شمار می‌آید و همواره به عنوان اولویتی اساسی مورد توجه قرار گرفته است. پژوهش حاضر با رویکردی تفسیری-فقهی به تحلیل آیه ۶۰ سوره انفال پرداخته است تا با تأکید بر مؤلفه‌های قدرت، به چگونگی تأمین امنیت نظامی در اندیشه اسلامی بپردازد. این مطالعه با روش توصیفی-تحلیلی و با هدف استخراج آموزه‌های قرآنی در خصوص قدرت نظامی و نقش آن در حفظ امنیت و صلح انجام شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که آیه ۶۰ سوره انفال و تفاسیر مرتبط با آن، بر لزوم تقویت قدرت نظامی به عنوان عاملی بازدارنده تأکید دارند. در این راستا، عوامل متعددی از جمله قدرت کمی (نیروی انسانی و تجهیزات)، قدرت کیفی (تکنولوژی و تاکتیک‌های نظامی)، قدرت اطلاعاتی (جاسوسی، رمزنگاری و جنگ نرم)، قدرت لجستیکی و قدرت مالی به عنوان مؤلفه‌های اصلی قدرت نظامی شناسایی شده‌اند. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که تقویت قدرت نظامی در اندیشه اسلامی، نه به معنای آغاز جنگ و تجاوز، بلکه به عنوان ابزاری برای حفظ امنیت، دفع تجاوز و ایجاد توازن قوا در روابط بین‌الملل تلقی می‌شود. به عبارت دیگر، قدرت نظامی در اسلام، ابزاری دفاعی و بازدارنده است که در صورت لزوم برای حفظ استقلال و تمامیت ارضی به کار گرفته می‌شود.

کلیدواژه‌ها: آیه ۶۰ سوره انفال، عوامل قدرت، امنیت نظامی، بازدارندگی، نیروی نظامی.

* نویسنده مسئول: m.mosleh@ut.ac.ir

۱- مقدمه

امنیت نظامی بخشی بسیار حیاتی از هر کشوری است که تأمین آن به دولت، قدرت و اعتبار فراوانی می‌بخشد. در عصر حاضر و در مواجهه با تهدیداتی چون تجاوز نظامی، تروریسم و تهدیدهای سایبری، حفظ امنیت نظامی به یکی از اولویت‌های اصلی هر کشوری تبدیل شده است. امنیت نظامی نه تنها حاکمیت و تمام جوانب دولت را در بر می‌گیرد، بلکه آثار صنعتی، اقتصادی و فرهنگی جامعه را نیز مورد توجه قرار می‌دهد؛ بنابراین، تضمین امنیت نظامی و تدابیری که برای مقابله با تهدیدات مختلف اتخاذ می‌شود، از اهمیت حیاتی برخوردارند.

قدرت، عامل کلیدی و اساسی در رفع تهدید از سایه کشور و تأمین امنیت است و به همین جهت، بررسی ابعاد قدرت در حوزه امنیت نظامی از اهمیت بالایی برخوردار است. زیرا امنیت نظامی به عنوان اصلی‌ترین عنصر قدرت ملی محسوب شده و در واقع عنصر نظامی‌گری، معیار نهایی می‌شود که به وسیله آن، میزان کلی پتانسیل اقتدار و توان امنیت ملی سنجیده و مورد قضاوت قرار می‌گیرد.

این پژوهش بر این فرضیه استوار است که با توجه به وسعت و جامعیت معانی آیات قرآن کریم، می‌توان مبتنی بر نکات تفسیری آیه ۶۰ سوره انفال و گزاره‌های فقهی مرتبط با آن، مهم‌ترین مؤلفه‌ای که موجب قدرت و اثربخشی در تأمین امنیت نظامی می‌شود را احصاء کرده و منابع مالی و چرایی آن را نیز مشخص نمود. پژوهش حاضر با اتخاذ رویکردی بین‌رشته‌ای، به دنبال ارائه یک مدل جامع برای تحلیل مؤلفه‌های قدرت در تأمین امنیت نظامی بر اساس آموزه‌های قرآنی، به ویژه آیه ۶۰ سوره انفال، است.

مطالعات پیشین عمدتاً بر ابعاد تفسیری این آیه تمرکز داشته‌اند؛ اما این پژوهش با بهره‌گیری از منابع فقهی شیعه، به دنبال کشف ابعاد جدیدی از این آیه و ارائه یک چارچوب عملیاتی برای کاربرد آن در حوزه امنیت است. نوآوری اصلی این پژوهش در تعیین دقیق مؤلفه‌های قدرت مؤثر در تأمین امنیت نظامی، تحلیل نقش منابع مالی در تقویت قدرت نظامی و پیوند دادن این یافته‌ها با نیازهای روز جامعه اسلامی است.

نگاهی فقهی و تفسیری به آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ...»؛ مصلح و همکاران | ۴۵۳

خداوند در این آیه می‌فرماید: «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ» (انفال/۶۰): «و برای [کارزار با] آنان هر چه می‌توانید از نیرو و آمادگی اسب‌ها فراهم آورید که به وسیله آن، دشمن خدا و دشمن خود را بترسانید و نیز غیر از این‌ها دیگرانی که شما آنان را نمی‌شناسید و خداوند آنها را می‌شناسد؛ و هر چیزی که در راه خدا انفاق می‌کنید [پاداش آن] به تمامی به شما بازگردانده می‌شود، در حالی که شما مورد ستم واقع نمی‌شوید».

این پژوهش در صدد آن است که با بررسی نکات تفسیری و گزاره‌های فقهی مرتبط با این آیه، به پرسش‌های ذیل پاسخ دهد:

۱. مؤلفه‌های قدرتی که موجب تأمین امنیت نظامی در جامعه می‌شود، چیست؟

۲. منابع مالی تقویت قدرت نظامی چگونه تأمین می‌شود؟

۱-۱. پیشینه پژوهش

در این خصوص کتب و مقالاتی از نویسندگان شیعه و اهل سنت نگاشته شده است. نگارش و دیگران در مقاله «راهبرد آمادگی در برابر دشمن در خوانش آیه ۶۰ سوره انفال» (۷۵/۱۳۹۵: علوم سیاسی) با بیان معانی لغات این آیه و با رویکردی صرفاً تفسیری، سعی در ارائه راهبرد آمادگی در برابر دشمن نموده است. رشیدزاده و دیگران در مقاله «مؤلفه‌های امنیت نظامی بر اساس گفتمان ولایت فقیه، قانون اساسی و سیاست کلی نظام جمهوری اسلامی ایران» (۵۲/۱۳۹۴: امنیت پژوهی) به بررسی مؤلفه‌های امنیت نظامی با توجه به بیانات امامین انقلاب و قانون اساسی پرداخته‌اند. صیدی در مقاله «روش‌های تأمین امنیت نظامی در جمهوری اسلامی ایران بر اساس رهنمودهای قرآنی» (۱۹/۱۴۰۰: مطالعات بیداری اسلامی) با توجه به آیات قرآن کریم، روش‌هایی را برای امنیت نظامی ارائه می‌دهد. نویسندگان اهل سنت نیز کتب و مقالاتی را در این خصوص نگاشته‌اند. فضلی در کتاب «تأملات فی قوله تعالی و اعدوا لهم ما استطعتم من قوة» (۱۴۳۹) و فاخر عباس عیسی الداودی در مقاله «آیه الاعداد فی سورة الانفال دلالتها واحکامها» (۱۱/۲۰۲۰: مجله جامعه

التکریت للعلوم الانسانیة) به بررسی این آیه از منابع اهل سنت پرداخته‌اند؛ اما با وجود تلاش محققین، تاکنون تحقیقی که به بررسی این آیه با رویکردی فقهی و با توجه به آرای فقهای امامیه صورت گرفته باشد، یافت نشد. نکات تفسیری ارائه شده نیز به صورت گزینشی و با توجه به رویکرد این پژوهش در بیان مؤلفه‌های قدرت در تأمین امنیت نظامی، بیان شده است.

۲. مفهوم‌شناسی

۲-۱. مؤلفه‌های قدرت

قدرت در لغت به معنای توانایی داشتن (دهخدا، ۱۳۹۰: ۱۰، ۱۵۳۹۹)، قوت و زور (نفیسی، بی تا: ۴، ۲۶۳۲) آمده است و معادل «قوة» در زبان عربی است (ابن منظور، ۱۴۱۴: ۵، ۷۶). در اصطلاح نیز عبارت است از: توانایی شخص برای وادار کردن دیگران به تسلیم در برابر خواست خود به هر صورتی؛ یا هر نیرو و اقتداری که از توان مطیع ساختن دیگران به اطاعت و داشتن آنان و یا ایجاد آشتی بین خواست‌های آنان برخوردار باشد؛ یا تحمیل اراده به دیگران به صورت قهری یا اختیاری (آقابخشی و افشاری‌راد، ۱۳۸۷: ۵۳۵). بنابراین مؤلفه‌های قدرت در حوزه نظامی به عناصر و عواملی اشاره دارد که می‌توانند نقش مهم و بسزایی در ایجاد و حفظ امنیت نظامی، پیشگیری از تهدیدها و مواجهه با چالش‌های مختلف امنیتی داشته باشند. این عوامل شامل نیروهای نظامی، تجهیزات نظامی، استراتژی‌ها و سیاست‌های امنیتی، فناوری نظامی، نیروی انسانی متخصص و دیگر توانایی‌ها است.

۲-۲. امنیت نظامی

بوزان می‌گوید امنیت نظامی به آثار متقابل توانایی‌های تهاجمی و دفاعی مسلحانه دولت‌ها و برداشت آنها از مقاصد یکدیگر مربوط است (بوزان، ۱۳۷۸: ۳۴). ماندل نیز امنیت نظامی را به معنای میزان توانایی و قابلیت نیروهای مسلح یک کشور برای حفاظت از حکومت و مردم در مقابل تهدیدهای قهرآمیز نظامی و غیرنظامی، تعریف کرده است (ماندل، ۱۳۷۷: ۷۶).

نگاهی فقهی و تفسیری به آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ»...؛ مصلح و همکاران | ۴۵۵

۲-۳. چرایی تقویت قدرت نظامی

«ارهاب» در لغت به معنای ترسانیدن (مرتضی زبیدی، ۱۴۱۴: ۲، ۴۳) آمده است؛ اما در اصطلاح در دو معنا به کار رفته است. در یک اصطلاح به معنای ایجاد رعب و ترس در دل دشمن است (آخوندی و دیگران، ۱۳۷۸: ۱۲)؛ اما در اصطلاحی دیگر به معنای تروریسم به کار رفته است که در فقه شرعاً حرام شمرده شده است و از مصادیق آن می‌توان به قتل، آدم‌ربایی، بمب‌گذاری، خرابکاری و... اشاره کرد (حسینی شیرازی، ۱۴۲۶: ۱۱۹).

در کنار هم قرار گرفتن «عَدُوِّ اللَّهِ» و «عَدُوِّكُمْ» در آیه ۶۰ سوره انفال اشاره به این دارد که در موضوع جهاد و دفاع اسلامی، اغراض شخصی مطرح نیست، بلکه هدف حفظ مکتب انسانی اسلام است. همچنین، تقویت قوای نظامی به منظور ترساندن دشمنانی است که دشمنی آنان روشن بوده و شامل دشمنانی می‌شود که دشمنی آنان، آشکار نیست و چه‌بسا در ظاهر با حکومت اسلامی هم‌پیمان باشند. همچنین این آیه شامل منافقین نیز می‌شود، کسانی که همانند دیگر مسلمانان نماز می‌خوانند و روزه می‌گیرند، اما در دل کینه می‌ورزند (طبرسی، ۱۳۷۷: ۲، ۲۹).

۲. مؤلفه‌های قدرت

با توجه به آیه ۶۰ سوره انفال و نکات تفسیری و فقهی آن، می‌توان مؤلفه‌های قدرت در تأمین امنیت نظامی را برشمرد. عمومیت این آیه ما را به این امر رهنمود می‌کند که لزوم دستیابی به قدرت، مختص به نیروی نظامی نیست، بلکه تمام ابعاد اقتصادی، رسانه‌ای، اجتماعی، دیپلماتیک و غیره را شامل می‌شود (حسینی شیرازی، ۱۴۲۶: ۲۵۴)؛ اما از آن جهت که این پژوهش به‌طور خاص به امنیت نظامی پرداخته است، تأکید آن بر عواملی است که مستقیماً بر تقویت امنیت نظامی مؤثر است، گرچه به ابعاد غیرنظامی آن نیز اشاره شده است.

مفسرین در تفسیر این آیه شریفه، عوامل متعددی را برای قدرت ذکر کرده‌اند که عمده این عوامل، تقویت قدرت معنوی و مادی می‌باشد. در امور مادی، فقها به تناسب، این آیه را مستند برخی از احکام شرعی قرار داده‌اند که این احکام را می‌توان از منظر

مؤلفه‌های قدرت در تأمین امنیت نظامی مورد توجه قرار داد. به طور کلی، می‌توان این احکام را به دو قسم تقویت قدرت کمی و کیفی تقسیم نمود. احکامی نظیر وجوب آمادگی هر یک از مسلمانان در مقابل تهدیدات دشمنان، وجوب تعلیم و تعلم امور نظامی، وجوب دستیابی به تسلیحات مدرن جنگی، جواز بلکه وجوب تجسس و تقویت قدرت اطلاعاتی، وجوب تشکیل حکومت به جهت حفظ نظام اسلامی و تشکیل قوای قدرتمند نظامی و تقویت دیگر ابعاد که موجب برتری حکومت اسلامی می‌شود، نظیر امور سیاسی، اقتصادی، علمی و ... از مواردی است که فقها مستند به این آیه، واجب شمرده‌اند. در ادامه به تفصیل، مؤلفه‌های تقویت قدرت در تأمین امنیت نظامی مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

۳-۱. قدرت معنوی

قدرت در این آیه منحصر به توان جسمانی و مادی نیست، بلکه قدرت قلبی و معنوی را نیز شامل می‌شود (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ۷، ۲۲۲). چنانکه امام صادق (علیه السلام) نیز در تفسیر «قُوَّة» در آیه «خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ» (بقره/۶۳) که در خصوص معارک علمی است، قُوَّة را اعم از قُوَّة قلبی و قُوَّة بدنی دانسته‌اند (طبرسی، ۱۳۷۳: ۱، ۲۶۲).

به طور کلی، قدرت معنوی در زمینه امنیت نظامی شامل ایمان، وحدت، انگیزه، و روحیه جمعی مسلمانان است که می‌تواند به عنوان یک عامل مؤثر در مقابله با تهدیدات و چالش‌ها به کار گرفته شود. ایمان و اعتقاد به حقانیت هدف‌ها و آرمان‌های اسلامی می‌تواند موجب استقامت و پایداری در برابر دشمنان گردد و قدرت نظامی را تقویت کند. این بعد از قدرت به‌ویژه در زمانی که امکانات مادی محدود باشد، نقشی کلیدی در حفظ امنیت و دفع تجاوز خواهد داشت.

نگاهی فقهی و تفسیری به آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ...؛ مصلح و همکاران | ۴۵۷

آیات مختلف در قرآن کریم به این امر دلالت دارد و تقوا، صبر و نصرت خدا را از اسباب پیروزی معرفی می‌کند. آیه «وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئاً»^۱ (آل عمران/۱۲۰) و «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ تَنْصَرُوا لِلَّهِ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ»^۲ (محمد/۷) از جمله این آیات است. در آیه دیگری تقوا و رابطه (مرزداري) و صبر در کنار یکدیگر قرار گرفته است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ»^۳ (آل عمران/۲۰۰) که نشان از آن دارد که نمی‌توان به یکی از آنها اکتفا نمود و همواره دو عامل مادی و معنوی در کنار یکدیگر است که موجب پیروزی و ایجاد هراس در دل دشمن می‌شود.

از این‌رو، صرف نشستن و دعا کردن، مخالف اوامر الهی و سیره رسول اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) و ائمه معصومین (علیهم‌السلام) بوده و ضروری است که برای کسب پیروزی، به اسباب مادی نیز توجه نمود. خداوند در آیه‌ای می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ» (نساء/۷۱)؛ ای اهل ایمان! [در برابر دشمن مهیا و آماده باشید و] سلاح‌ها و سازوبرگ جنگی خود را بگیرید. توجه به امور معنوی، با شروع و انجام دادن مقدمات آن معنا پیدا می‌کند و این دو در کنار یکدیگرند که موجب آرامش خاطر درونی و قدرت بیرونی می‌شود (جوادی‌آملی، ۱۳۸۹: ۳۴، ۲۱۴).

۳-۲. قدرت کمی

در اسلام مسئولیت مقابله با تهدید و ارباب یک وظیفه همگانی است که باید همه یک‌دست در برابر عوامل تهدید و ارباب بایستند (عمیدزنجانی، ۱۳۷۷: ۳، ۴۲۸). به همین دلیل، مخاطب این آیه، تنها پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله) یا امام مسلمین نیست، بلکه امت مسلمان است (طباطبایی، ۱۴۱۷: ۹، ۱۱۴) و این خطاب محدود به عصر رسول اکرم

۱ و اگر شکیبایی ورزید و پرهیزکاری کنید، نیرنگشان هیچ زبانی به شما نمی‌رساند.

۲ ای مؤمنان! اگر خدا را یاری کنید، خدا هم شما را یاری می‌کند و گم‌هایتان را محکم و استوار می‌سازد.

۳ ای اهل ایمان در کار دین صبور باشید و یکدیگر را به صبر و مقاومت سفارش کنید و مهیا و مراقب کار دشمن بوده و خدا ترس باشید، باشد که پیروز و رستگار گردید

(صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) نیز نبوده و خطاب به همه مؤمنین در طول تاریخ و در هر عرض جغرافیایی می‌باشد (صادقی‌تهرانی، ۱۳۶۵: ۱۲، ۲۷۵)؛ زیرا حکومت اسلامی، حکومت انسان است و قرآن این مطلب مهم را می‌آموزد که منافعی که توسط دشمن مورد خطر قرار گرفته، منفعت هر فرد مسلمان است. بنابراین بر هر فرد مسلمان لازم و واجب است که خود را برای مبارزه با دشمن آماده کند (نوری همدانی، بی‌تا: ۲۹).

به‌طور کلی می‌توان مستند به آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ» (انفال/۶۰) و جوب تقویت کَمّی قوای نظامی را استنباط کرد. این آیه، راهبرد کلی فقه امامیه برای تقویت کَمّی قوای نظامی در تأمین نیروی انسانی مورد نیاز و همگانی کردن دفاع را معین می‌کند. علاوه بر آیه فوق که یک دستورالعمل عمومی خطاب به همه مسلمانان است، تدبیر خاصی نیز برای مقابله با تهدید کمبود نیروی انسانی اندیشیده شده است. در فقه امامیه برای تأمین نیروی انسانی و مقابله با تهدید کَمّی آن، «جهاد» به عنوان یک واجب شرعی مطرح شده است. جهاد از جایگاه ویژه‌ای در فقه امنیت برخوردار است و «دری از درهای بهشت است که تنها بر روی دوستان خاص پروردگار گشوده می‌شود» (ابن حیون، ۱۳۸۵: ۱، ۳۹۰) و اعظم ارکان اسلام است که نظام عالم بر آن استوار بوده و حفظ شرایع و ادیان وابسته به آن دانسته شده است (علامه حلی، ۱۴۱۲: ۱۴، ۱۱).

فقه‌های امامیه، وجوب جهاد را به نحو کفایی دانسته و وجوب آن را مستند به آیات^۱، روایات^۲، عقل (منتظری، بی‌تا: ۲، ۵۷۱) و اجماع (شیخ طوسی، ۱۳۸۷: ۲، ۲؛ علامه حلی،

۱ «كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ» (بقره/۲۱۶)؛ «وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ» (بقره/۱۹۰)؛ «فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ» (نساء/۸۴)؛ «وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ» (حج/۷۸)؛ «وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ» (نساء/۷۵) از جمله آیاتی هستند که بر وجوب جهاد دلالت می‌کنند.

۲ امام صادق (علیه‌السلام): «إِنْ مُجَاهَدَةُ الْعَدُوِّ فَرَضٌ عَلَى جَمِيعِ الْأُمَّةِ وَلَوْ تَرَكَوا الْجِهَادَ لَأَنَاهُمُ الْعَذَابُ» (کلینی، ۱۴۰۷، ۵/۹)؛ همانا جنگ با دشمنان بر همه مسلمان واجب است و اگر آن را ترک کنند، عذاب (استیصال) بر آنان نازل می‌شود.

امیرالمؤمنین علی (علیه‌السلام): «إِنَّ اللَّهَ فَرَضَ الْجِهَادَ وَعَظَّمَهُ وَجَعَلَهُ نَصْرَهُ وَنَاصِرَهُ وَاللَّهُ مَا صَلَحَتْ دُنْيَا وَلَا دِينٌ إِلَّا بِهِ» (حر عاملی، ۱۴۰۹، ۱۵/۱۵)؛ خداوند جهاد را واجب گردانید و آن را بزرگداشت و یاری خود و یاور خود قرارش داد. به خدا سوگند کار دنیا و دین جز با جهاد درست نمی‌شود.

نگاهی فقهی و تفسیری به آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ»...؛ مصلح و همکاران | ۴۵۹

۱۴۱۴: ۹، ۷) ثابت دانسته‌اند. واجب کفائی در مقابل واجب عینی است و مقصود از آن، حکم وجوبی است که متوجه همه‌ی مکلفین می‌شود به گونه‌ای که اگر به آن واجب عمل نشود، همه‌ی مکلفین مؤاخذه خواهند شد، ولی اگر برخی از مکلفین آن را انجام دهند، کفایت می‌کند و تکلیف از عهده‌ی سایرین، ساقط می‌شود (سیدمرتضی، ۱۴۰۵: ۲، ۲۸۹)؛ بنابراین در جهاد نیز زمانی تکلیف از دیگران ساقط می‌شود که مجاهدانی باشند تا آن واجب شرعی را انجام دهند (صاحب‌ریاض، بی تا: ۱، ۴۷۸).

وجوب کفایی جهاد، راهبرد اساسی فقه امامیه برای تقویت کمی قوای نظامی در جهت تأمین نیروی انسانی و همگانی کردن دفاع می‌باشد. با وجود این راهبرد، تهدید کمبود نیرو رفع می‌شود؛ زیرا مادامی که به مقدار کفایت، نیرو تأمین نشود، جهاد بر همگان واجب بوده و در صورت ترک، همه‌ی آنان دچار معصیت می‌شوند. فقهایی نظیر شیخ طوسی (۱۴۰۰: ۲۸۹)، ابن ابی‌المجد (۱۴۱۴: ۱۴۶)، ابن حمزه (۱۴۰۸: ۱۹۹)، قطب‌راوندی (۱۴۰۵: ۱، ص ۳۲۸)، علامه حلی (۱۴۱۳: ۱، ۴۷۷) و شهید اول (۱۴۱۰: ۸۱) از جمله کسانی هستند که به وجوب کفایی جهاد اشاره کرده‌اند.

۳-۳. قدرت ورزیدگی و مهارت نیروهای نظامی

قدرت ورزیدگی و مهارت نیروهای نظامی در نبرد، از جمله عوامل بازدارنده است که موجب تقویت قدرت نظامی یک کشور می‌شود. کیفیت نیروهای مسلح در کارآمدی آنها اهمیت بسزایی دارد و قدرت بازدارنده ایجاد می‌کند (دانشگاه عالی دفاع، ۱۳۸۷: ۲۶۰). این امر آثاری نظیر افزایش میزان آمادگی و توانمندی برای شناسایی و پیشگیری از تهدیدات خارجی، بهبود توانایی‌های دفاعی کشور و افزایش اعتماد عمومی و آسایش روانی جامعه را در پی دارد.

فقه امامیه از همان ابتدا، برای این مهم راهبرد ویژه‌ای را طرح‌ریزی کرده است و آن وجوب تعلیم و تعلم کار با ادوات جنگی می‌باشد. به طور کلی، فقه امامیه یادگیری علوم،

فنون و مشاغلی را که حیات بشری به آن وابسته است، لازم می‌شمارد. اسلام به این مقدار هم اکتفا نکرده است و مسلمانان را موظف کرده که در همه زمینه‌ها، بیشترین میزان ممکن و بالاترین سطح علمی و عملی را به دست آورند تا جامعه اسلامی از همه امکانات معنوی، علمی و مادی برخوردار باشد و به وسیله آن بتواند نقش رهبری خود در جهان را تقویت نماید (صدر، ۱۴۱۷: ۶۳۰).

در حدیث نبوی است که «الإسلام يعلو ولا يُعلَى عليه»^۱ (شیخ صدوق، ۱۴۱۳: ۴، ۳۳۴). حذف متعلق در این روایت، مفید عموم است و نشان از وجوب برتری یافتن مسلمانان در همه عرصه‌ها را دارد (حسینی شیرازی، ۱۴۲۶: ۲۵۶) که از مهم‌ترین این میادین، قدرت نظامی است؛ بنابراین به همین جهت است که تعلیم و تعلّم کار با ادوات جنگی، واجب شمرده شده است. میرزای قمی در پاسخ به استفتائی از ایشان، تعلیم و تعلّم و شرط‌بندی در تیراندازی و اسب‌دوانی را جایز می‌داند و در ادامه می‌فرماید: «تعلیم و تعلّم کار با ادوات جنگی در صورتی که دفع دشمن متوقف بر آن باشد، جایز، بلکه واجب است و در صورت وجوب، امر به آن، از باب امر به معروف با شرایط آن، واجب است» (میرزای قمی، ۱۴۱۳: ۱، ۳۹۳). برخی از فقهای معاصر نیز مستند به این آیه ۶۰ سوره انفال، یادگیری علوم جدید را بر مسلمانان لازم می‌دانند (سبزواری، ۱۴۰۲: ۲۱، ۲۸۱) تا موجب برتری کفار بر مسلمانان نشود و به جهت همین لزوم تعلیم و تعلّم است که امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) در برخی از خطبه‌های خود به تعلیم جنگ پرداخته است.^۲

در اسلام حتی به این مقدار نیز اکتفا نشده است و به جهت اینکه یادگیری در دوران کودکی به مراتب تأثیر بیشتری نسبت به آموزش او در سنین بالاتر دارد، به یادگیری و آموزش از کودکی سفارش شده است. به همین جهت است که بر ولیّ کودک لازم است که مقدمات رشد و تکامل او را فراهم نماید. از جمله اموری که اسلام بر یادگیری آن به کودکان تأکید دارد، یادگیری فنونی است که موجب افزایش

۱ اسلام برتر است و چیزی بر آن برتری ندارد.

۲ رجوع کنید به نهج البلاغه، خطبه ۶۶: فی تعلیم الحرب و المقاتله

نگاهی فقهی و تفسیری به آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ...؛ مصلح و همکاران | ۴۶۱

مهارت و آمادگی او برای حضور در میادین نبرد و غلبه بر دشمنان است. به همین جهت است که در روایات بر تعلیم تیراندازی به اطفال سفارش شده است (انصاری شیرازی و دیگران، ۱۴۲۹: ۳، ۴۷۸).

آموزش فرزندان در این سنین، به‌ویژه در قالب بازی و مسابقه، از جمله اقداماتی است که می‌تواند به رشد و توانایی آنان در آمادگی برای مقابله با دشمن و حضور در میدان‌های نبرد کمک بسزایی کند. این امر به مرور موجب تقویت کیفی نیروهای نظامی می‌شود. پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) می‌فرمایند: «به فرزندان خود تیراندازی یاد دهید که موجب سرشکستگی دشمن است» (پاینده، ۱۳۶۳: ص ۵۶۸). البته تیراندازی با کمان خصوصیت ندارد، بنابراین می‌توان بر مطلوبیت آموزش هر نوع ابزار و وسایل جدید که به آمادگی برای جنگ با دشمنان منجر می‌شود، حکم کرد (انصاری شیرازی و دیگران، ۱۴۲۹: ۴۷۹).

در فقه امامیه، برای ورزیدگی و مهارت نیروهای نظامی، راهکار خاصی نیز در نظر گرفته شده است که فقها از آن در کتاب «سبق و رمایه» سخن گفته‌اند. برخی فقها در تعریف اصطلاحی «سبق و رمایه» و فایده آن گفته‌اند: «سبق و رمایه عقدی است که با هدف تمرین و کسب آمادگی در امر مبارزه و جنگ تشریع شده است» (محقق حلی، ۱۴۰۸: ۲، ۱۸۳؛ شهید ثانی، ۱۴۱۰: ۴، ۴۲۱). توضیح اینکه «سبق» مسابقه اسب‌دوانی به‌منظور شناخته‌شدن بهترین اسب‌دوان و «رمایه» نیز مسابقه تیراندازی برای شناخته‌شدن بهترین تیرانداز است. در هر صورت، فرد برتر مسابقه، برنده پول یا جنسی خواهد بود که در عقد مشخص گردیده است و این تنها موردی است که اسلام، مال به‌دست‌آمده از راه شرط‌بندی را حلال شمرده است (نوری، ۱۳۸۳: ۱۱۸).

علامه حلی جواز سبق و رمایه را از نظر قرآن، روایات و اجماع علما ثابت می‌داند (علامه حلی، ۱۴۱۴: ۳۵۳)؛ بنابراین، این گونه بازی‌ها و مسابقاتی که موجب تقویت بنیه دفاعی و نظامی مسلمانان می‌شود، نه تنها در فقه امامیه منع نشده است، بلکه مستحب شمرده شده و بنا بر فرمایش رسول اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) در تفسیر این آیه، تیراندازی یکی

از مصادیق قدرت است (بحرانی، ۱۳۷۴: ۲، ۷۰۷) که عمل به این دستور نیز جز با آموختن میسر نیست (راوندی، ۱۴۰۵: ۲، ۳۷). در روایت دیگری آمده است که حضرت فرمودند: «هیچ مسابقه (و برد و باختی) جایز نیست مگر تیراندازی یا اسب‌دوانی یا شترسواری» (حمیری، ۱۴۱۳: ۸۸).

استثنای حرمت شرط‌بندی در مسابقات تیراندازی و اسب‌دوانی نشان از برنامه اساسی فقه امامیه برای تقویت هرچه بیشتر کارگزاران دفاعی دارد تا مسلمانان با تقویت توانایی‌های فردی، قدرت بازدارندگی ایجاد کرده و برای مقابله با دشمن و حضور در نبرد با آنان، آمادگی لازم را داشته باشند.

نکته حائز اهمیت که باید متذکر شد این است که سفارش فقه امامیه به سبق و رمایه، برای این است که این موارد، شکل اجرایی برای نیرومند شدن در برابر دشمن در آن عصر به شمار می‌رفته و به نحوی راهکار متناسب با آن زمان بوده است. به دیگر سخن، فقه امامیه برای سبق و رمایه اصالت قائل نیست، چرا که «ریشه و اصل قانون سبق و رمایه، اصل «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ» است؛ یعنی تیر و شمشیر و نیزه و اسب از نظر اسلام اصالت ندارد و جزء اهداف اسلامی نیست، آنچه اصالت دارد این است که مسلمانان باید در هر عصر و زمان تا آخرین حد امکان از لحاظ قوای نظامی و دفاعی در برابر دشمن قوی باشند» (مطهری، ۱۳۷۷: ۳، ۱۹۲). بنابراین، تا وقتی که سبق و رمایه مستحب شمرده می‌شود، آن وظیفه خود را در اجتماع انجام می‌دهد. حال اگر ابزار دیگری به‌جای تیراندازی و اسب‌دوانی آمد، وظیفه آن است که آن ابزار را به کار بست و به دنبال کسب مهارت با آن وسایل بود (مطهری، ۱۳۷۷: ۲۱، ۴۷۸). بر همین اساس است که برخی فقهای معاصر با تنقیح مناط (سبحانی، ۱۳۸۴: ۸۶) یا الغاء خصوصیت (مغنیه، ۱۴۲۱: ۴، ۲۳۵) حکم به تعمیم این موارد به سلاح‌ها و ابزارهای جنگی جدید نموده‌اند و گفته شده که اگر این گونه نباشد، موجب از بین رفتن تمدن جدید و بازگشت مردم به کوخ‌نشینی می‌شود (خمینی، ۱۳۸۹: ۲۱، ۱۵۰). بنابراین، امروزه در مسابقات هواپیماهای جنگی و موشک و نظایر آن است که این حکم معنا پیدا می‌کند (منتظری، ۱۳۹۷: ۱۳، ۳۶۳).

نگاهی فقهی و تفسیری به آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ»...؛ مصلح و همکاران | ۴۶۳

۳-۴. قدرت تسلیحاتی

دسترسی نداشتن به دانش و تجهیزات روز، چه ناشی از آسیب‌ها و عدم توانایی‌های داخلی باشد و چه به دلیل اقدامات خصمانه دیگران، در هر حال بر قدرت نظامی یک کشور مؤثر است (دانشگاه عالی دفاع، ۱۳۸۷: ۲۶۹). قدرت نظامی یکی از نشانه‌های مهم و آشکار قدرت و شاید آشکارترین آنهاست، که تجهیزات برتر نظامی خود می‌تواند نقش بازدارنده داشته و مانع از بروز جنگ‌ها شود (ازغندی و روشندل، ۱۳۸۹: ۹۹). ابزار دفاعی شامل سلاح‌ها، وسایل نقلیه نظامی، سامانه‌های ارتباطی، سیستم‌های آموزش نظامی، تجهیزات جنگ الکترونیکی و موارد مرتبط است. بنابراین، فقدان این تجهیزات یا ناکارآمدی آنها از جمله تهدیدات امنیت نظامی به شمار می‌آید.

اهمیت تسلیحات و تجهیزات نظامی بر کسی پوشیده نیست، زیرا در جهان کنونی که کشورها به‌ویژه استعمارگران در پی دستیابی به سلاح و تکنولوژی نظامی برترند، هیچ کشور و جامعه‌ای بدون سلاح نمی‌تواند از خود دفاع کند و یا در راه تأمین صلح گامی برداشته و به حیات طبیعی خود ادامه دهد. ازاین‌رو، قرآن کریم مسلمانان را به تهیه سلاح و تجهیزات و آمادگی رزمی فراخوانده است. آیه ۶۰ سوره انفال ناظر به همین مطلب است. خداوند متعال خطاب به مسلمانان می‌فرماید: «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ» (انفال/۶۰). تعبیر آیه به قدری وسیع است که به هر عصر و زمان و مکانی کاملاً تطبیق می‌کند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ۷، ۲۲۲). فاضل مقداد در تفسیر این آیه می‌گوید: «اعداد و استعداد به یک معنی است» (فاضل مقداد، ۱۴۲۵: ۱، ۳۸۸)؛ یعنی باید طلب آمادگی نمود و به دنبال امکانات و تجهیزات رزمی رفت و آنها را به‌دست آورد.

در روایات، مصادیق متعددی برای «قوة» ذکر شده است. تیراندازی (کلینی، ۱۴۰۷: ۵، ۴۹)، شمشیر و سپر (حرعاملی، ۱۴۰۹: ۱۱، ۴۲۷) و رنگ کردن موهای سفید (شیخ صدوق، ۱۴۱۳: ۱، ۱۲۳) از جمله مواردی است که در روایات بیان شده است. بیان موارد مختلف نشان از آن دارد که «قوة» مصادیق متعددی دارد (مکارم شیرازی،

۱۳۷۴: ۷، ۲۲۳) و منحصر در مصداق خاصی نمی‌شود؛ به همین جهت است که برخی مفسرین آن را به هرگونه سلاح تفسیر کرده‌اند (قمی، ۱۳۶۷: ۱، ۲۷۹).
از این روست که فقها و مفسرین تأکید کرده‌اند که عبارت «رباط الخیل»^۱ که در آیه شریفه آمده، خصوصیت ندارد؛ بلکه هر عصر و زمانی، سلاح متناسب با خود را دارد (صدر، ۱۴۲۰: ۲، ۳۹۹؛ یزدی، ۱۴۱۵: ۲، ۲۵۴) و این تعبیر از آن جهت ذکر شده که در زمان قدیم، قدرت را بیشتر اسب تشکیل می‌داده است (مطهری، ۱۳۷۷: ۲۰، ۲۲۲)؛ بنابراین عطف «رباط الخیل» بر «قوة»، بیان مهم‌ترین مصداق «قوة» می‌باشد (فاضل مقداد، ۱۴۲۵: ۱، ۳۸۹) و به این معنا است که سپاهیان مسلمان باید از پایگاه‌ها و تسلیحات مدرن جنگی برخوردار باشند. در نقل‌های تاریخی آمده است که در جنگ خیبر مسلمانان از منجنیق مدد جستند که از پیشرفته‌ترین سلاح‌های نظامی آن دوران بوده است (جوادی آملی، ۱۳۸۹: ۳۲، ۶۴۱).

۳-۴. قدرت اطلاعاتی

اگرچه بنا بر آیه شریفه «وَلَا تَجَسَّسُوا» (حجرات/۱۲)، اصل اولی حرمت تجسس و جاسوسی است، اما در مواردی تجسس از کفار متخاصم برای دفع تجاوز آنها جایز و حتی واجب شمرده شده است (عراقی، بی‌تا: ۳۵۶؛ حسینی شیرازی، ۱۴۲۸: ۳، ۱۹۳). در امور نظامی، اطلاع از اسرار نظامی، نظارت بر تحرکات آنها، آگاهی از مکان و اسرار سازمانی و همچنین اطلاع از نفرات، تسلیحات و تجهیزات دشمن، از مهم‌ترین عوامل شکست آنها و پیروزی بر آنان است که تأثیر بسزایی در کسب قدرت و آمادگی در مقابل دشمن دارد. فنون جاسوسی و راه‌های شناسایی قوای دشمن و توانایی‌های او به موضوعاتی مهم تبدیل شده که امروزه در دانشگاه‌های نظامی تدریس می‌شود، زیرا موفقیت و برتری بر حریف در گرو نظارت و آگاهی از قدرت‌ها و توانایی‌های او است. برخی فقها این آیه شریفه را دلیلی بر شرعی بودن و وجوب اهتمام به تجسس در

نگاهی فقهی و تفسیری به آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ...»؛ مصلح و همکاران | ۴۶۵

کار دشمن دانسته‌اند. علاوه بر آن، اخبار مستفیض و حتی متواتر از سیره پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) و امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) در جنگ‌ها، بر اهمیت این موضوع بیش از پیش تأکید دارد (منتظری، ۱۴۰۹: ۲، ۵۵۵).

۳-۵. قدرت لجستیکی

برای برتری و قدرت نظامی، وجود تسلیحات و نیروی رزمی کارآمد کافی نیست؛ بلکه نیاز است که بین مؤلفه‌های قدرت، یک مدیریت و سازماندهی قوی ایجاد شود که از آن به عنوان لجستیک یاد می‌شود. لجستیک در حوزه نظامی به معنای «توانایی تأمین نیروهای مشترک از نظر پرسنل، تجهیزات و ادوات مناسب در محل مناسب، زمان مناسب و به میزان مناسب در سرتاسر عملیات نظامی» است (اشرفی، ۱۳۹۳: ۱۴). قدرت سازماندهی و مدیریت امکانات باعث می‌شود تا نیروهای نظامی به‌طور کارآمدتر عمل کرده، منابع خود را بهینه‌تر مدیریت کنند و قابلیت‌های نظامی خود را بهتر بهره‌برداری نمایند. این امر در نهایت به افزایش قدرت نظامی و تأمین امنیت نظامی منجر خواهد شد.

برخی از فقها با تمسک به این آیه، لزوم تشکیل حکومت را برای حفظ نظام اسلامی و دفاع از تمامیت ارضی و استقلال امت اسلام ضروری دانسته‌اند (خمینی، ۱۴۲۳: ۳۳) و تشکیل حکومت، اولین قدم برای ایجاد یک قوای نظامی قوی و سازماندهی آن در برابر دشمنان می‌باشد.

تشکیل قوای نظامی نیرومند مستلزم تعیین فرماندهان، تنظیم برنامه‌ها و سیاست‌ها و تأمین هزینه‌های آن است که تهیه انواع و اقسام سلاح‌های جنگی مدرن و پیشرفته و وسایل حمل و نقل زمینی، دریایی، هوایی و غیره از جمله لوازم آن می‌باشد (مشکینی، ۱۴۱۸: ۴۱) و همه این موارد در پرتو وجود یک حکومت مستقل و مقتدر ممکن است. از این رو، یکی از شرایط حاکم در عصر غیبت، کفایت، کاردانی و تدبیر قرار داده شده است (شبان‌نیا، ۱۳۹۵: ۱۸۷) تا ایشان با تشکیل دولت مقتدر، قوای نظامی و سازماندهی سربازان برای حفاظت از حکومت اسلامی، حفظ جان، ناموس و مال مردم

و دفاع از مرزها و سرزمین‌های اسلامی اقدام نماید. چون در وجوب این موارد شبهه‌ای وجود ندارد، بنا بر وجوب مقدمه واجب، تشکیل قوای نظامی و سازماندهی و مدیریت آن شرعاً یا عقلاً—با توجه به اختلافی که در مقدمه واجب وجود دارد—واجب می‌باشد (خمینی، بی تا: ۴۱). ملت پراکنده، هرچند نیروی نظامی قوی داشته باشند، گرفتار سستی و ضعف‌اند و اختلاف آن‌ها سبب سستی و کاهش قدرتشان می‌شود (جوادی آملی، ۱۳۸۹: ۳۲، ۶۴۰): «وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ»^۱ (بقره/۴۶).

۳-۶. قدرت‌های غیر نظامی

همان‌طور که گفته شد، اگرچه سیاق آیه در مورد جنگ است و مهم‌ترین نیرو برای مقابله با دشمن، نیروی نظامی است، اما در تفسیری عام‌تر می‌توان گفت به جهت اینکه کلمه «قوة» در اینجا به شکل مطلق و بدون قید آمده است، هر گونه نیرویی را شامل می‌شود (صدر، ۱۴۱۷: ۶۳۰). به دیگر سخن، چون جمله «ما استطعتم» عام بوده و از طرفی کلمه «قوة» به صورت نکره آمده، عمومیت «قوة» را تقویت کرده است (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ۷، ۲۲۵) و انواع توان و نیرو که قدرت یک امت را برای ابلاغ رسالتش به ملت‌های جهان می‌افزاید، شامل می‌شود (صدر، ۱۴۱۷: ۶۳۰). بنابراین، لزوم دستیابی به قدرت در این آیه مختص به نیروی نظامی نیست، بلکه تمام ابعاد اقتصادی، رسانه‌ای، اجتماعی، دیپلماتیک و غیره را شامل می‌شود (حسینی شیرازی، ۱۴۲۶: ۲۵۴). همچنین، علوم که دستیابی به آن‌ها موجب تقویت بیشتر حکومت اسلامی می‌شود نیز در بر می‌گیرد. بر همین اساس، علوم نظیر ریاضیات، نجوم، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، جانورشناسی، گیاه‌شناسی، ژنتیک، مهندسی و پزشکی و سایر علوم امروزی را می‌توان از مؤلفه‌های قدرت بیان کرد که همگی موجب تقویت و قدرت حکومت اسلامی و مسلمانان می‌شوند و به همین جهت این علوم، واجب کفایی شمرده می‌شوند (حسینی شیرازی، ۱۴۲۳: ۱۰۳).

۱ و نزاع مکنید که سست شوید و در نتیجه نیرویتان تحلیل رود.

۷-۳. تحلیل و بررسی

دفاع از کیان اسلام و حفظ استقلال حکومت اسلامی و نگهداری مرزها از نفوذ دشمنان، از احکام ثابت الهی است که قابل چشم‌پوشی نیست. از همین رو، آمادگی و تقویت قدرت دفاعی و نظامی، مطابق آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ» (انفال: ۶۰)، به عنوان عاملی بازدارنده، واجب گردیده است. همان‌طور که گفته شد، جمله «مَا اسْتَطَعْتُمْ» عام بوده و کلمه «قُوَّة» به صورت نکره آمده که این امر نشان از عمومیت این آیه دارد و شامل هرگونه قدرتی می‌شود. به جهت همین عمومیت است که فقها و مفسرین، انواع قدرت اعم از قدرت معنوی و مادی و قدرت کمی و کیفی را از مصادیق این آیه دانسته‌اند که به تقویت آن امر شده است. از همین رو، تقویت هرگونه قدرت به جهت ایجاد بازدارندگی و ترساندن دشمنان، مادامی که دلیلی بر حرمت آن وجود نداشته باشد، مطابق این آیه واجب است. حتی در صورت شک در حکم تقویت نوعی از قدرت، بنا بر دو اصل برائت و حلیت، می‌توان حکم به جواز آن نمود.

این دستور، اصلی ثابت در اسلام است که عقل و فطرت نیز مؤید آن است (سبحانی، ۱۳۸۱: ۲، ۱۰۵)؛ اما کیفیت دفاع و نوع سلاح و تاکتیک و اموری از این قبیل، با توجه به مقتضیات زمان، قابل تغییر است. اگر در زمان پیامبر اکرم (ص) و ائمه طاهرین (ع)، «تیراندازی»، «شمشیر و سپر» و «رنگ کردن موهای سفید» عوامل قدرت معرفی می‌شدند، تطبیق این حکم ثابت اسلام بر مصادیق متعارف آن زمان بود؛ اما در زمان حاضر، با وجود وسایل جنگی مدرن، کیفیت دفاع و نوع سلاح نیز تفاوت پیدا کرده است. به همین جهت، قاطبه فقهای معاصر با توسعه موضوع، استثنای حرمت شرط‌بندی را مختص به «سبق و رمایه» ندانسته و شرط‌بندی در مسابقات با وسایل جنگی مدرن را نیز جایز شمرده‌اند. تا آنجا که حتی برخی فقها به تضییق موضوع نیز فتوا داده و مسابقات اسب سواری، شمشیربازی و تیراندازی با کمان را که در عصر حاضر کارایی در جنگ ندارد، جایز ندانسته‌اند (مظاهری، ۱۳۸۹: ۲۶۲).

بنا بر مباحثی که بیان شد، تقویت هر عامل و نوعی از قدرت، لازم و ضروری

است؛ اما چگونگی و تطبیق مصادیق آن بر عهده حاکم اسلامی می‌باشد (مکارم شیرازی، ۱۳۸۰: ۴۹۹). بنابراین، ولی فقیه با گماردن فرماندهان نظامی و اتخاذ راهبردها و راهکارهای مناسب، وظیفه قدرتمندسازی قوای نظامی - که مهم‌ترین مؤلفه امنیت در بُعد نظامی است - را بر عهده دارد.

۴. منابع مالی تقویت قدرت نظامی

تقویت قدرت نظامی، در گرو تأمین منابع مالی آن است که جز با همکاری اجتماعی ممکن نیست. از این رو، اسلام به اسباب مادی و ابزارهای ظاهری توجه دارد و حتی در زمینه تأمین هزینه‌های جنگ رهنمودهایی ارائه می‌دهد. قرآن کریم در مقام تشویق مردم به جهاد، تنها به نیروی انسانی اکتفا نکرده و در بسیاری از آیات، ابتدا جهاد با مال را مطرح می‌کند^۱ (مصباح یزدی، ۱۳۹۸: ۱۹۱).

در آیه ۶۰ سوره انفال نیز بعد از آنکه خداوند سفارش به کسب قدرت و آمادگی رزمی مسلمانان می‌کند، می‌فرماید: «وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ»؛ و آنچه در راه خدا انفاق کنید به شما پس داده خواهد شد. این فراز از آیه اشاره به آن دارد که تهیه نیرو و قوه کافی، ابزار و اسلحه جنگی و وسایل مختلف دفاعی، نیاز به سرمایه مالی دارد؛ لذا به مسلمانان دستور می‌دهد که باید با همکاری عموم، این سرمایه را فراهم سازند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ۷، ۲۲۸).

در فقه امامیه علاوه بر اینکه جهاد با نفس و جانبازی بر مسلمانان واجب دانسته شده، وجوب آن با بذل مال نیز می‌باشد. جهاد، مفهومی وسیع‌تر از جنگ دارد، چرا که جهاد هم می‌تواند با نفس باشد و هم با مال؛ بنابراین اگر کسی قدرت این را نداشت که خود، وارد کارزار جنگ شود و مبارزه کند، بایستی با بذل مال خود، مجاهدان اسلام را یاری کند (شیخ صدوق، ۱۴۱۸: ۵۸). در روایتی، امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) نیز به این نکته تأکید می‌کند که جهاد مردان بذل مال و جانشان در راه

۱ انفال: ۷۲؛ توبه: ۲۰ و ۴۱ و ۴۴ و ۸۱ و ۸۸

نگاهی فقهی و تفسیری به آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ»...؛ صلح و همکاری | ۴۶۹

خداست تا اینکه کشته شوند (کلینی، ۱۴۰۷: ۵، ۹)؛ بنابراین، تصور آنکه «جهاد»، همیشه به معنای قتال و جنگ و کارزار نظامی و کشتن و کشته شدن است، تصویری اشتباه است؛ زیرا این واژه مفهومی وسیع تر از قتال دارد و مصداق آن منحصر در مبارزه نظامی نیست (مصباح یزدی، ۱۳۸۸: ۲۴۱).

نتیجه گیری

نتایج این پژوهش حاکی از دستاوردهای زیر است:

۱. تأکید بر بازدارندگی به عنوان هدف اصلی تقویت قدرت نظامی: این پژوهش با تفسیر دقیق آیه ۶۰ سوره انفال، نشان می دهد که هدف اصلی از تقویت قدرت نظامی، ایجاد بازدارندگی در برابر تهدیدات خارجی و حفظ امنیت و ثبات منطقه ای است. این رویکرد، در تضاد با برخی از تفاسیر سنتی از جهاد که بر جنگ طلبی تأکید دارند، بر اهمیت پیشگیری از جنگ و حفظ صلح پایدار تأکید می کند.

۲. ضرورت توسعه همه جانبه قدرت ملی: پژوهش حاضر، با تأکید بر رویکردی جامع، بر لزوم تقویت همه ابعاد قدرت ملی، از جمله قدرت نظامی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی تأکید می کند. این رویکرد، نشان می دهد که امنیت نظامی تنها با تقویت بعد نظامی حاصل نمی شود، بلکه نیازمند یک رویکرد جامع و هماهنگ در سطح ملی است.

۳. اهمیت به روزرسانی تجهیزات و آموزش نیروهای نظامی: مطالعه حاضر، با توجه به پیچیدگی تهدیدات معاصر، بر اهمیت تجهیز نیروهای مسلح به فناوری های نوین و آموزش مستمر آنها تأکید می کند. این امر، به نیروهای مسلح امکان می دهد تا در برابر تهدیدات نوظهور، آمادگی لازم را داشته باشند.

۴. مسئولیت جمعی در تأمین امنیت: پژوهش نشان می دهد که مسئولیت تأمین امنیت، تنها بر عهده حکومت نیست، بلکه همه افراد جامعه موظف به مشارکت در این امر هستند. این مشارکت می تواند به شکل های مختلفی از جمله خدمت سربازی، حمایت مالی و ارتقای سطح آگاهی صورت گیرد.

۵. اهمیت منابع مالی در تقویت قدرت نظامی: این پژوهش با بررسی فقه امامیه، بر نقش حیاتی منابع مالی در تقویت قدرت نظامی تأکید می‌کند. تأمین مالی مناسب، امکان تجهیز نیروهای مسلح، توسعه زیرساخت‌های دفاعی و اجرای عملیات نظامی را فراهم می‌آورد.

۶. جامعیت و کاربردی بودن آموزه‌های قرآنی: این پژوهش نشان می‌دهد که آموزه‌های قرآنی، حاوی مفاهیم بسیار عمیق و کاربردی در زمینه امنیت و دفاع است. با تفسیر دقیق و علمی آیات قرآنی، می‌توان راهکارهای عملی برای مقابله با چالش‌های امنیتی عصر حاضر ارائه کرد.

این نتایج به‌روشنی اهمیت پیوند آیات قرآن با نیازهای امروز جوامع اسلامی را به تصویر می‌کشد و زمینه‌ساز استخراج راهکارهای عملی برای تقویت امنیت و یکپارچگی در دنیای معاصر است؛ بنابراین با توجه به نتایج این مقاله، پیشنهادها و عملیاتی زیر متناسب با یافته‌های آن، می‌تواند در راستای تأمین امنیت ملی مفید باشد:

۱. طراحی و پیاده‌سازی استراتژی جامع امنیت ملی مبتنی بر آموزه‌های فقهی و تفسیری آیه ۶۰ سوره انفال در حوزه امنیت نظامی.

۲. تقویت قدرت کمی نیروهای مسلح از طریق افزایش حجم نیروها و تجهیزات نظامی پیشرفته.

۳. ارتقای قدرت تسلیحاتی با تمرکز بر بومی‌سازی و خودکفایی در صنایع دفاعی.

۴. تقویت قدرت اطلاعاتی با راه‌اندازی سیستم‌های هوشمند پایش، شناسایی و عملیات اطلاعاتی.

۵. افزایش قدرت لجستیکی از طریق ایجاد زیرساخت‌های مناسب و انعطاف‌پذیر برای پشتیبانی و اعزام نیروها.

۶. تنوع‌بخشی به منابع مالی تقویت قدرت نظامی با تکیه بر منابع داخلی و همچنین همکاری‌های بین‌المللی.

۷. آموزش و توانمندسازی نیروهای نظامی متناسب با نیازهای روز و تهدیدات

نگاهی فقهی و تفسیری به آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ»...؛ مصلح و همکاران | ۴۷۱

نوظهور.

۸. تبیین فلسفه و ضرورت تقویت قدرت نظامی در افکار عمومی باهدف ایجاد باور و همبستگی ملی.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

ORCID

Mojtaba Mosleh
Fatemeh Fallah Tafti
Seyed Sajjad Izdehi

<https://orcid.org/0000-0002-9134-0515>

<https://orcid.org/0000-0002-6443-5172>

<https://orcid.org/0000-0003-0289-4960>

منابع

قرآن کریم

- آخوندی، مصطفی؛ و دیگران. (۱۳۷۸). *اصطلاحات نظامی در فقه اسلامی*. چاپ اول. تهران: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. نمایندگی ولی فقیه.
- آقابخشی، علی؛ و افشاری راد، مینو. (۱۳۸۷). *فرهنگ علوم سیاسی*. چاپ دوم. تهران: چاپار.
- ابن ابی المجد، علی بن حسن حلبی. (۱۴۱۴). *إشارة السبق الى معرفة الحق*. تصحیح گروه پژوهش مؤسسه امام صادق (ع). چاپ اول. قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- ابن حمزه، محمد بن علی بن حمزه طوسی. (۱۴۰۸). *الوسيلة الى نيل الفضيلة*. تصحیح محمد حسون. چاپ اول. قم: کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی (ره).
- ابن منظور، محمد بن مکرم. (۱۴۱۴). *لسان العرب*. دار الفكر للطباعة والنشر والتوزيع - دار صادر.
- ابن حیون، نعمان بن محمد. (۱۳۸۵). *دعائم الاسلام*. آصف فیضی. چاپ دوم. قم: مؤسسه آل البيت (ع).
- ازغندی، علیرضا؛ و روشندل، جلیل. (۱۳۸۹). *مسائل نظامی و استراتژیک معاصر*. چاپ یازدهم. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت).
- اشرفی، ابوالفضل. (۱۳۹۳). «نقش لجستیک در مدیریت نظامی و ارتباط آن با مدیریت زنجیره تأمین و پشتیبانی». *علوم و فنون نظامی*. (۲۷). ۵-۲۷.
- انصاری شیرازی، قدرت الله؛ و دیگران. (۱۴۲۹). *موسوعة احکام الاطفال و اداتها*. تحقیق جمعی از محققان. چاپ اول. قم: مرکز فقهی ائمه اطهار (ع).
- بحرانی، سید هاشم بن سلیمان. (۱۳۷۴). *البرهان فی تفسیر القرآن*. تصحیح قسم الدراسات الاسلامیه مؤسسه البعثه. چاپ اول. مؤسسه بعثت.
- بوزان، باری. (۱۳۷۸). *مردم، دولت ها و هراس*. ترجمه ی پژوهشکده مطالعات راهبردی. چاپ اول. پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- پاینده، ابوالقاسم. (۱۳۶۳). *نهج الفصاحه*. تهران: دنیای دانش.
- جوادی آملی، عبدالله. (۱۳۸۹). *تسنیم*. تحقیق عبدالکریم عابدینی. چاپ سوم. قم: اسراء.
- حر عاملی، محمد بن حسن. (۱۴۰۹). *وسائل الشیعه*. تصحیح مؤسسه آل البيت (ع). چاپ اول. قم:

نگاهی فقهی و تفسیری به آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ»...؛ مصلح و همکاران | ۴۷۳

مؤسسه آل البيت (ع).

حسینی شیرازی، سید محمد. (۱۴۲۶). *فقه، السلم والسلام*. چاپ اول. بیروت: دارالعلوم.

حسینی شیرازی، سید محمد. (۱۴۲۳). *فقه العولمه*. چاپ اول. بیروت: مؤسسه الفکر الاسلامی.

حسینی شیرازی، سید محمد. (۱۴۲۸). *من فقه الزهراء علیها السلام*. چاپ اول. قم: رشید.

حمیری، عبدالله بن جعفر. (۱۴۱۳). *قرب الاسناد*. قم: مؤسسه آل البيت (ع).

خمینی، سید روح الله موسوی. (۱۳۸۹). *صحیفه امام؛ مجموعه آثار امام خمینی*. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).

خمینی، سید روح الله موسوی. (۱۴۲۳). *ولایت فقیه*. چاپ دوازدهم. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).

خمینی، سید مصطفی موسوی. (بی تا). *ولایت الفقیه*. چاپ اول. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).

دانشگاه عالی دفاع. (۱۳۸۷). *تهدیدات قدرت ملی، شاخص ها و ابعاد*. چاپ اول. تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.

دهخدا، علی اکبر. (۱۳۹۰). *لغت نامه*. تهران: دانشگاه تهران. مؤسسه انتشارات و چاپ.
راوندی، قطب الدین. (۱۴۰۵). *فقه القرآن*. تصحیح حسینی. چاپ دوم. قم: کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی (ره).

سبحانی، جعفر. (۱۳۸۴). «نقش زمان و مکان در استنباط». *فقه اهل بیت*. (۴۳). ۵۳-۱۲۷.

سبزواری، سید عبدالاعلی. (۱۴۰۲). *مهدب الاحکام*. نجف: مطبعة الآداب.

سید مرتضی، علی بن حسین موسوی. (۱۴۰۵). *رسائل الشریف المرتضی*. تصحیح سید مهدی رجائی. چاپ اول. قم: دارالقرآن الکریم.

شبانیا، قاسم. (۱۳۹۵). *فلسفه سیاست*. قم: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
شهید اول، محمد بن مکی عاملی. (۱۴۱۰). *اللمعة الدمشقية فی فقه الامامية*. تصحیح محمد تقی مروارید و محمد علی مروارید. چاپ اول. بیروت: دار التراث-دار الاسلامیه.

شهید ثانی، زین الدین بن علی عاملی. (۱۴۱۰). *الروضة البهیة فی شرح اللمعة الدمشقية (المحشى: کلاتر)*. چاپ اول. قم: کتابفروشی داوری.

شیخ صدوق، محمد بن علی ابن بابویه. (۱۴۱۳). *من لا یحضره الفقیه*. تصحیح علی اکبر غفاری.

۴۷۴ | دو فصلنامه علمی سراج مُنیر | سال پانزدهم | شماره ۴۹ | پاییز و زمستان ۱۴۰۳

- چاپ دوم. قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- شیخ صدوق، محمد بن علی ابن باویه. (۱۴۱۸). *الهدایه فی الاصول والفروع*. چاپ اول. قم: مؤسسه امام هادی (ع).
- شیخ طوسی، محمد بن حسن. (۱۳۸۷). *المبسوط فی فقه الامامیه*. چاپ سوم. تهران: المکتبه المرتضویه لاحیاء الآثار الجعفریه.
- شیخ طوسی، محمد بن حسن. (۱۴۰۰). *النهایه فی مجرد الفقه و الفتاوی*. چاپ دوم. بیروت: دارالکتاب العربی.
- صاحب ریاض، سید علی بن محمد طباطبائی حائری. (بی تا). *ریاض المسائل*. چاپ اول. قم: مؤسسه آل البيت (ع).
- صادق تهرانی، محمد. (۱۳۶۵). *الفرقان فی تفسیر القرآن بالقرآن والسنة*. چاپ دوم. قم: فرهنگ اسلامی.
- صدر، سید محمد. (۱۴۲۰). *ما وراء الفقه*. تصحیح جعفر هادی دجیلی. چاپ اول. بیروت: دارالاضواء للطباعة والنشر والتوزیع.
- صدر، سید محمد باقر. (۱۴۱۷). *اقتصادنا*. تصحیح عبدالحکیم ضیاء، علی اکبر ناجی، سید محمد حسینی و صابر اکبری. چاپ اول. قم: دفتر تبلیغات اسلامی - شعبه خراسان.
- طباطبائی، محمد حسین. (۱۴۱۷). *المیزان فی تفسیر القرآن*. چاپ پنجم. قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- طبرسی، فضل بن حسن. (۱۳۷۳). *مجمع البیان فی تفسیر القرآن*. چاپ سوم. تهران: انتشارات ناصر خسرو.
- طبرسی، فضل بن حسن. (۱۳۷۷). *تفسیر جوامع الجامع*. چاپ اول. تهران: انتشارات دانشگاه تهران و مدیریت حوزه علمیه قم.
- عراقی، ضیاء الدین. (بی تا). *شرح تبصرة المتعلمین (القضاء)*. چاپ اول. قم: مطبعه مهر.
- علامه حلی، حسن بن یوسف. (۱۴۱۲). *منتهی المطلب فی تحقیق المذهب*. تصحیح بخش فقه در جامعه پژوهش های اسلامی. چاپ اول. مشهد: مجمع البحوث الاسلامیه.
- علامه حلی، حسن بن یوسف. (۱۴۱۳). *قواعد الاحکام فی معرفه الحلال والحرام*. چاپ اول. قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

نگاهی فقهی و تفسیری به آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ»...؛ مصلح و همکاران | ۴۷۵

علامه حلی، حسن بن یوسف. (۱۴۱۴). *تذکره الفقهاء*. تصحیح گروه پژوهش دفتر انتشارات اسلامی. چاپ اول. قم: مؤسسه آل‌البیت (ع).

عمیدزنجانی، عباسعلی. (۱۳۷۷). *فقه سیاسی*. تهران: مؤسسه انتشارات امیرکبیر.

فاضل مقداد، مقداد بن عبد الله. (۱۴۲۵). *کنز العرفان فی فقه القرآن*. چاپ اول. قم: مرتضوی.

قمی، علی بن ابراهیم. (۱۳۶۷). *تفسیر قمی*. تحقیق سید طیب موسوی جزایری. چاپ چهارم. قم: دارالکتاب.

کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۴۰۷). *اصول الکافی*. تصحیح علی اکبر غفاری و جواد آخوندی. چاپ چهارم. تهران: دارالکتب الاسلامیه.

ماندل، رابرت. (۱۳۷۷). *چهره متغیر امنیت ملی*. ترجمه‌ی پژوهشکده مطالعات راهبردی. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

محقق حلی، نجم الدین. (۱۴۰۸). *شرائع الاسلام فی مسائل الحرام والحلال*. تصحیح عبدالحسین محمدعلی بقال. چاپ دوم. قم: مؤسسه اسماعیلیان.

مرتضی زبیدی، محمد بن محمد. (۱۴۱۴). *تاج العروس*. تصحیح علی شیری. چاپ اول. بیروت: دارالفکر.

مشکینی، میرزا علی. (۱۴۱۸). *الفقه المأثور*. چاپ دوم. قم: نشر الهادی.

مصباح یزدی، محمد تقی. (۱۳۹۸). *انقلاب اسلامی و ریشه‌های آن*. چاپ پانزدهم. قم: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).

مصباح یزدی، محمد تقی. (۱۳۸۸). *پیام مولا از بستر شهادت*. محمد مهدی نادری قمی. چاپ چهارم. قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).

مطهری، مرتضی. (۱۳۷۷). *مجموعه آثار شهید مطهری*. چاپ هشتم. قم: اسراء.

مظاهری، حسین. (۱۳۸۹). *توضیح المسائل*. چاپ پانزدهم. اصفهان: مؤسسه فرهنگی مطالعاتی الزهراء (س).

مغنیه، محمد جواد. (۱۴۲۱). *فقه الامام الصادق (ع)*. چاپ دوم. قم: مؤسسه انصاریان.

مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۷۴). *تفسیر نمونه*. چاپ اول. تهران: دارالکتب الاسلامیه.

مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۸۰). *بحوث فقهیه*. چاپ اول. قم: مدرسه‌الامام علی بن ابی طالب (ع).

منتظری، حسینعلی. (۱۳۹۷). *درس‌هایی از نهج البلاغه*. چاپ اول. تهران: سرایی.

- منتظری، حسینعلی. (۱۴۰۹). *دراسات فی ولایة الفقیه و فقه الدولة الاسلامیة*. چاپ دوم. قم: نشر تفکر.
- منتظری، حسینعلی. (بی تا). *رساله استفتائات*. چاپ اول. قم.
- میرزای قمی، ابوالقاسم بن محمد گیلانی. (۱۴۱۳). *جامع الشتات فی اجوبة السؤالات*. تصحیح مرتضی رضوی. چاپ اول. تهران: مؤسسه کیهان.
- نفیسی، علی اکبر. (بی تا). *فرهنگ نفیسی*. تهران: خیام.
- نوری، علیرضا. (۱۳۸۳). *کلیات فقه اسلامی*. چاپ چهارم. قم: یاقوت.
- نوری همدانی، حسین. (بی تا). *آمادگی رزمی و مرزداری در اسلام*. قم: قدسیان.
- یزدی، محمد. (۱۴۱۵). *فقه القرآن*. چاپ اول. قم: مؤسسه اسماعیلیان.

References

The Holy Quran

- Allama Hilli, Hasan bin Yusuf. (1993). *Muntaha al-Matlab fi Tahqiq al-Madhab*. Edited by the Fiqh Research Section at the Islamic Research Society. First Edition. Mashhad: Majma' al-Buhuth al-Islamiya. [In Persian]
- Allama Hilli, Hasan bin Yusuf. (1994). *Qawa'id al-Ahkam fi Ma'rifat al-Halal wa al-Haram*. First Edition. Qom: Dar al-Nashr al-Islami al-Murtazawi. [In Persian]
- Allama Hilli, Hasan bin Yusuf. (1995). *Tadhkirat al-Fuqaha*. Edited by the Research Group at the Dar al-Nashr al-Islami. First Edition. Qom: Al al-Bayt (A) Institute. [In Persian]
- Amidzanjani, Abbas Ali. (1998). *Fiqh Siyasi*. Tehran: Amir Kabir Publishing Institute. [In Persian]
- Akhoondi, Mostafa & others. (1999). *Military Terms in Islamic Jurisprudence*, First Edition, Tehran: Islamic Revolutionary Guard Corps, Representative of the Supreme Leader. [In Persian]
- Aghabakhshi, Ali & Afshari Rad, Minoo. (2008). *Dictionary of Political Sciences*, Second Edition, Tehran: Chapar. [In Persian]
- Azghandi, Alireza & Roshandel, Jalil. (2010). *Contemporary Military and Strategic Issues*, Eleventh Edition, Tehran: SAMT (Organization for Research and Composition of University Textbooks in the Humanities). [In Persian]
- Ashrafi, Abolfazl. (2014). "The Role of Logistics in Military Management and Its Relation to Supply Chain and Support Management", *Military Science and Technology*, (27), 5-27. [In Persian]
- Ansari Shirazi, Ghodratollah & others. (2008). *Encyclopedia of Children's Legal Rulings and Their Evidence*, Edited by a Group of Researchers,

- First Edition, Qom: Ahl al-Bayt (A) Fiqh Center. [In Persian]
- Bahrani, Seyed Hashem bin Suleiman. (1995). *Al-Burhan fi Tafsir al-Quran*, Edited by the Islamic Studies Department of Al-Ba'tha Institute, First Edition, Al-Ba'tha Institute. [In Persian]
- Buzan, Barry. (1999). *People, States, and Fear*, Translated by the Strategic Studies Research Institute, First Edition, Strategic Studies Research Institute. [In Persian]
- Dehkhoda, Ali Akbar. (2011). *Loghatnameh*, Tehran: University of Tehran, Publishing and Printing Institute. [In Persian]
- Fadhil Miqdad, Miqdad bin Abdullah. (2005). *Kanz al-'Irfan fi Fiqh al-Quran*. First Edition. Qom: Mortezaei. [In Persian]
- Hurr Amili, Muhammad bin Hassan. (1989). *Wasa'il al-Shi'a*, Edited by Al al-Bayt (A) Institute, First Edition, Qom: Al al-Bayt (A) Institute. [In Persian]
- Hosseini Shirazi, Seyed Mohammad. (2005). *Fiqh: Peace and Security*, First Edition, Beirut: Dar al-Uloom. [In Arabic]
- Hosseini Shirazi, Seyed Mohammad. (2002). *Fiqh al-Awlamah*, First Edition, Beirut: The Institute of Islamic Thought. [In Arabic]
- Hosseini Shirazi, Seyed Mohammad. (2007). *From the Jurisprudence of Fatimah al-Zahra (A)*, First Edition, Qom: Rashid. [In Persian]
- Hamiri, Abdullah bin Ja'far. (1993). *Qurb al-Isnad*, Qom: Al al-Bayt Institute. [In Persian]
- Ibn Abi Al-Majd, Ali bin Hassan Halabi. (1993). *Isharat al-Sabq ila Ma'rifat al-Haqq*, Edited by Imam Sadiq Institute Research Group, First Edition, Qom: Islamic Publications Office affiliated with the Society of Seminary Teachers of Qom. [In Persian]
- Ibn Hamza, Muhammad bin Ali bin Hamza Tusi. (1988). *Al-Wasila ila Nayl al-Fadhila*, Edited by Muhammad Hassoun, First Edition, Qom: Ayatollah Mar'ashi Najafi Library. [In Persian]
- Ibn Manzur, Muhammad bin Mukarram. (1993). *Lisan al-Arab*, Dar al-Fikr for Printing, Publishing, and Distribution - Dar Sadir. [In Persian]
- Ibn Hayyun, Nu'man bin Muhammad. (2006). *Da'a'im al-Islam*, Edited by Asif Faizi, Second Edition, Qom: Al al-Bayt Institute. [In Persian]
- Iraqi, Diya al-Din. (n.d.). *Sharh Tabiirat al-Muta'allimin (al-Qada')*, First Edition, Qom: Mehr Printing House. [In Persian]
- Javadi Amoli, Abdullah. (2010). *Tasnīm*, Edited by Abdolkarim Abedini, Third Edition, Qom: Isra. [In Persian]
- Khomeini, Seyed Ruhollah Musavi. (2010). *Sahifeh Imam; Collection of Imam Khomeini's Works*, Tehran: Institute for the Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works. [In Persian]
- Khomeini, Seyed Ruhollah Musavi. (2004). *Velayat-e-Faqih*, Twelfth Edition, Tehran: Institute for the Compilation and Publication of

- Imam Khomeini's Works. [In Persian]
- Khomeini, Seyed Mustafa Musavi. (n.d.). *Wilayat al-Faqih*, First Edition, Tehran: Institute for the Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works. [In Persian]
- Kulayni, Muhammad bin Ya'qub. (1987). *Usul al-Kafi*. Edited by Ali Akbar Ghafari and Jawad Akhundi. Fourth Edition. Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiya. [In Persian]
- Mandel, Robert. (1998). *The Changing Face of National Security*. Translated by the Strategic Studies Research Institute. Tehran: Strategic Studies Research Institute. [In Persian]
- Muhaqqiq Hilli, Najm al-Din. (1994). *Shara'i' al-Islam fi Masa'il al-Haram wa al-Halal*. Edited by Abdul Hossein Mohammad Ali Baq'al. Second Edition. Qom: Ismailian Institute. [In Persian]
- Murteza Zobeidi, Muhammad bin Muhammad. (1995). *Taj al-'Urus*. Edited by Ali Shiri. First Edition. Beirut: Dar al-Fikr. [In Arabic]
- Meshkini, Mirza Ali. (1997). *Al-Fiqh al-Ma'thur*. Second Edition. Qom: Nashr al-Hadi. [In Persian]
- Misbah Yazdi, Muhammad Taqi. (2019). *Inqilab-e Islami va Rishayeh-ye An*. Fifteenth Edition. Qom: Imam Khomeini Educational and Research Institute. [In Persian]
- Misbah Yazdi, Muhammad Taqi. (2009). *Payam Mola az Bastar-e Shahadat*. Translated by Mohammad Mehdi Naderi Qomi. Fourth Edition. Qom: Imam Khomeini Educational and Research Institute. [In Persian]
- Motahari, Murtaza. (1998). *Mojmue-ye Asar Shahid Motahari*. Eighth Edition. Qom: Esra. [In Persian]
- Mozaheri, Hossein. (2010). *Tawdih al-Masail*. Fifteenth Edition. Isfahan: Al-Zahra (S) Cultural and Research Institute. [In Persian]
- Mughniya, Muhammad Jawad. (2001). *Fiqh al-Imam al-Sadiq (A)*. Second Edition. Qom: Ansariyan Institute. [In Persian]
- Makarem Shirazi, Nasser. (1995). *Tafsir al-Namunah*. First Edition. Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiya. [In Persian]
- Makarem Shirazi, Nasser. (2000). *Buhuth Fiqhiya*. First Edition. Qom: Madrasat al-Imam Ali bin Abi Talib (A). [In Persian]
- Montazeri, Hossein Ali. (2018). *Dars-ha-yi az Nahj al-Balagha*. First Edition. Tehran: Saraei. [In Persian]
- Montazeri, Hossein Ali. (2029). *Dirasat fi Wilayat al-Faqih wa Fiqh al-Dawlah al-Islamiyah*. Second Edition. Qom: Nashr Tafakur. [In Persian]
- Montazeri, Hossein Ali. (n.d.). *Resalah Estifaat*. First Edition. Qom. [In Persian]
- Mirza Qummi, Abu al-Qasim bin Muhammad Gilani. (1995). *Jami' al-*

- Shatat fi Ajwibat al-Sualat*. Edited by Morteza Razavi. First Edition. Tehran: Kayhan Institute. [In Persian]
- Nafisi, Ali Akbar. (n.d.). *Farhang-e Nafisi*. Tehran: Khayyam. [In Persian]
- Nouri, Alireza. (2004). *Kulliyat Fiqh Islami*. Fourth Edition. Qom: Yaqut. [In Persian]
- Nouri-Hamedani, Hossein. (n.d.). *Amadgi-ye Razmi wa Marzadarī dar Islam*. Qom: Qudsiyan. [In Persian]
- Payandeh, Abolqasem. (1984). *Nahj al-Fasaha*, Tehran: Donyaye Danesh. [In Persian]
- Qummi, Ali bin Ibrahim. (1988). *Tafsir al-Qummi*. Edited by Seyed Tayeb Mousavi Jazayeri. Fourth Edition. Qom: Dar al-Kitab. [In Persian]
- Rawandi, Qutb al-Din. (1985). *Fiqh al-Quran*, Edited by Hosseini, Second Edition, Qom: Ayatollah Mar'ashi Najafi Library. [In Persian]
- Supreme Defense University. (2008). *National Power Threats, Indicators, and Dimensions*, First Edition, Tehran: Supreme National Defense University Press. [In Persian]
- Sobhani, Jafar. (2005). *The Role of Time and Place in Ijtihad, Fiqh Ahl al-Bayt*, (43), 53-127. [In Persian]
- Sabzevari, Seyed Abdul Ali. (1983). *Tahdhib al-Ahkam*, Najaf: Al-Adab Printing House. [In Arabic]
- Seyed Murtadha, Ali bin Hussein Musavi. (1985). *Rasa'il al-Sharif al-Murtadha*, Edited by Seyed Mahdi Rajaie, First Edition, Qom: Dar al-Quran al-Kareem. [In Persian]
- Shaban Nia, Qasem. (2016). *Philosophy of Politics*, Qom: Imam Khomeini Educational and Research Institute Press. [In Persian]
- Shaheed Awal, Muhammad bin Maki Ameli. (1991). *Al-Luma'a al-Dimashqiya fi Fiqh al-Imamiya*, Edited by Muhammad Taqi Marwarid and Muhammad Ali Marwarid, First Edition, Beirut: Dar al-Turath - Dar al-Islamiyya. [In Arabic]
- Shaheed Thani, Zayn al-Din bin Ali Ameli. (1991). *Al-Rawdah al-Bahiyah fi Sharh al-Luma'a al-Dimashqiya* (Editor: Kalantar), First Edition, Qom: Davari Bookstore. [In Persian]
- Shaykh Saduq, Muhammad bin Ali Ibn Babawayh. (1993). *Man La Yahduruhu al-Faqih*, Edited by Ali Akbar Ghafari, Second Edition, Qom: Islamic Publications Office affiliated with the Society of Seminary Teachers of Qom. [In Persian]
- Shaykh Saduq, Muhammad bin Ali Ibn Babawayh. (1997). *Al-Hidayah fi al-Usul wal-Furu'*, First Edition, Qom: Imam Hadi (A) Institute. [In Persian]
- Shaykh Tusi, Muhammad bin Hassan. (2008). *Al-Mabsut fi Fiqh al-Imamiyya*, Third Edition, Tehran: Al-Maktabah al-Murtaziya for the Revival of Ja'fari Works. [In Persian]

- Shaykh Tusi, Muhammad bin Hassan. (2021). *Al-Nihayah fi Mujarrad al-Fiqh wa al-Fatawa*, Second Edition, Beirut: Dar al-Kitab al-Arabi. [In Arabic]
- Sahib Riyaz, Seyed Ali bin Muhammad Tabatabai Haeri. (n.d.). *Riyad al-Masail*, First Edition, Qom: Al al-Bayt (A) Institute. [In Persian]
- Sadeghi Tehrani, Mohammad. (1986). *Al-Furqan fi Tafsir al-Quran bi al-Quran wa al-Sunnah*, Second Edition, Qom: Islamic Culture. [In Persian]
- Sadr, Seyed Mohammad. (2000). *Ma Wara' al-Fiqh*, Edited by Jafar Hadi Dejili, First Edition, Beirut: Dar al-Adhwa' for Printing, Publishing, and Distribution. [In Arabic]
- Sadr, Seyed Mohammad Baqir. (1997). *Iqtesadna*, Edited by Abdul Hakim Dhiya, Ali Akbar Naji, Seyed Mohammad Hosseini, and Saber Akbari, First Edition, Qom: Islamic Propagation Office - Khorasan Branch. [In Persian]
- Tabatabai, Mohammad Hussein. (1997). *Al-Mizan fi Tafsir al-Quran*, Fifth Edition, Qom: Islamic Publications Office affiliated with the Society of Seminary Teachers of Qom. [In Persian]
- Tabarsi, Fazl bin Hassan. (1994). *Majma' al-Bayan fi Tafsir al-Quran*, Third Edition, Tehran: Nasser Khosrow Publications. [In Persian]
- Tabarsi, Fazl bin Hassan. (1998). *Tafsir Jawami al-Jami'*, First Edition, Tehran: University of Tehran Press and Qom Seminary Management. [In Persian]
- Yazdi, Muhammad. (1995). *Fiqh al-Quran*. First Edition. Qom: Ismailian Institute. [In Persian]

استناد به این مقاله: مصلح، مجتبی، فلاح تفتی، فاطمه، ایزدهی، سید سجاد. (۱۴۰۳). نگاهی فقهی و تفسیری به آیه «وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ»: تحلیل مؤلفه‌های قدرت در امنیت نظامی، دو فصلنامه علمی سراج مُنیر، ۱۵(۴۹)، ۴۴۷-۴۸۰. DOI: 10.22054/ajsm.2024.78906.2025

Seraje Monir is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.